

Geliş Tarihi:

26.01.2023

Kabul Tarihi:

31.03.2024

Yayımlanma Tarihi:

30.09.2024

Kaynakça Gösterimi: Akaslan, D. 2024, Karşılıksızdır işleminin cezai sonuçları ve karşılıksız çek özelinde bankaların imza inceleme yükümlülüğü. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(50), 1849-1875 doi:10.46928/iticusbe.1242654

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİNİN CEZAI SONUÇLARI VE KARŞILIKSIZ ÇEK ÖZELİNDE BANKALARIN İMZA İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Araştırma

Derya Akaslan

Sorumlu Yazar (Correspondence)

İstanbul Ticaret Üniversitesi

deryatopmese@gmail.com

Derya AKASLAN, bir kurumda danışman avukat olarak çalışmaktadır. Çalışma konuları çoğunlukla bankacılık hukuku, borçlar hukuku, ticaret hukuku gibi özel hukuk dallarıyla ilgilidir.

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİNİN CEZAI SONUÇLARI VE KARŞILIKSIZ ÇEK ÖZELİNDE BANKALARIN İMZA İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Derya Akaslan
deryatopmese@gmail.com

Özet

Özellikle bankacılık sisteminde en fazla kullanılan kambiyo senedi olduğunu söyleyebileceğimiz çek, ticari hayatta önemli bir yere sahiptir. Uygulamada, çek düzenleyen kişilerin çek hesabında yeterli karşılığı bulundurmaması nedeniyle çekin karşılıksız yazılması sonucu sıklıkla gündeme gelmektedir. Çekin karşılıksız yazılması ticari ilişkiler kapsamında çekin güvenilirliğinin azalmasına sebep olmaktadır. Karşılıksız çek yazılmasının önlemek ve ödeme kolaylığı sağlayan çeke olan güveni artırmak amacıyla kanun koyucu tarafından yıllardır çeşitli önlemler alınmaktadır. Ancak uygulamada görüldüğü üzere zaman içinde alınmış önlemler karşılıksız çıkan çeklerin sayısının azalmasını sağlayamamış aksine karşılıksız yazılan çek sayısı gün geçtikçe artmaya devam etmiştir.

Amaç: Çalışmanın amacı Türk Hukukunda tartışmalı olan karşılıksızdır işlemine ilişkin konular ve bankaların imza inceleme yükümlülüğünün Yargıtay Kararları ışığında incelenmesidir.

Yöntem: Çalışma kapsamında konuya ilişkin yasal düzenlemeler ve Yargıtay Kararları taranmıştır.

Bulgular: Bankalar, yasal süresi içinde ibraz edilen ve yasal olarak geçerli çekleri ödemekle yükümlüdürler. Dolayısıyla, bankaların çekin ibrazı sonrasında hem çek üzerindeki imzayı hem de ilgili mevzuat kapsamında geçerli bir çek bulunup bulunmadığını incelemesi gerekmektedir.

Özgünlük: Bu çalışmada Çek Kanunu ve ilgili diğer mevzuat doğrultusunda karşılıksız çek, cezai yükümlülükler ve bankaların sorumlulukları Yargıtay Kararları çerçevesinde araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Karşılıksız Çek, Muhatap Banka, Karşılıksızdır İşlemi, Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme, Bankaların İmza İnceleme Yükümlülüğü.

JEL Sınıflandırması: K22, K2

THE PUNITIVE CONSEQUENCES OF A UNREQUITED TRANSACTION AND ESPECIALLY THE OBLIGATION OF BANKS TO EXAMINE SIGNATURE ON A BAD CHEQUE

Abstract

Cheque, which can be said to be the most widely used bill of exchange particularly in the banking system, has an important role in commercial life. In practice, the fact that the cheque is unrequited as a result of the fact that the cheque issuer does not have sufficient money in the cheque account is often on the agenda. Issuing of unrequited cheques causes a decrease in the reliability of the check within the scope of commercial relations. The legislator has been taking various measures for many years in order to prevent the unrequited issuance of cheques and to increase confidence in the cheque that provides ease of payment. However, as seen in practice, the regulations and measures applied so far have not declined the number of unrequited cheques. In contrast, there has been a rise in unrequited cheques issued in commercial life.

Purpose: The aim of the study is to examine the issues related to unrequited transactions, which is a controversial issue in Turkish Law, and the obligation of banks to examine the signature of checks according to the Supreme Court decisions.

Method: Within the framework of the study, the relevant legal regulations and Supreme Court Decisions were scanned.

Findings: Banks are obliged to pay legally valid cheques presented within the legal deadline. Therefore, banks should check both the signature on the cheque and whether there is a valid cheque within the scope of the relevant legislation after the cheque is submitted.

Originality: This study examines bounced cheques, criminal liability and the responsibilities of banks under the decisions of the Court of Cassation in accordance with the Cheque Law and other relevant legislation.

Keywords: Bad Cheque, Drawee Bank, Unrequited Transaction, To Cause The Transaction To Be Unrequited, Signature Inspection Obligation Of Banks.

JEL Classification: K22, K29

GİRİŞ

Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) sayılan ve bankacılık sisteminde en fazla kullanılan kambiyo senedi olduğunu söyleyebileceğimiz çek; sağladığı ödeme kolaylığı ve nakit para ile ödeme yapılmasına kıyasla daha güvenli olması, çekin ibrazı ile yapılan ödemelerin bankalar aracılığıyla yapılması nedeniyle tutulan kayıtların ispat kolaylığı sağlaması gibi nedenlerle ticari hayatta önemli bir yere sahiptir.

Çekin sağladığı bu kolaylıkların yanı sıra çek hesabı açılması ve çek düzenlenmesinden çekin ödenmesine kadar uygulamada birçok uyumsuzluk ile karşılaşılabilir. Şüphesiz ki, çekin ibrazında karşılıksız çıkması ve çek üzerindeki yasal unsurlar ile banka görevlisi tarafından imza incelemesi yapılması en çok uyumsuzluk yaşanan hususlardandır.

Çalışmamızda çekin ödenmemesi ve karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması ile karşılıksızdır işlemi yapılması sonucunda doğabilecek cezai sorumlulukların yanı sıra karşılıksız çek özelinde bankaların imza inceleme yükümlülüğü incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde çekin ödenmemesi ve karşılıksızdır işlemi ile karşılıksız çekin unsurları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, karşılıksızdır işlemi yapılması ile doğabilecek cezai sorumluluklar başlığı altında karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu ele alınmıştır. Son olarak üçüncü bölümde ise, talebe rağmen karşılıksızdır işlemi yapılmaması dolayısıyla banka görevlisinin cezai sorumluluğu ile bankaların çek ibrazında imza inceleme yükümlülüğü değerlendirilmiştir.

ÇEKİN ÖDENMEMESİ VE KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ

Çekin ödenebilmesi için muhatap bankaya veya takas odasına ibraz edilmesi gerekmektedir (Kendigelen ve Kırcı, 2022, s. 312; Oğuz, 2022, s. 383). Çekin ibrazı mutlaka ödeme yapılması sonucunu doğurmamaktadır. Çek hesabında karşılığın bulunmamasının yanı sıra çekin yasal unsurlarında eksiklik bulunması gibi birçok sebeple çekin işleme alınmaması ve ödenmemesi mümkündür. Bankalar ödeme yasağı, ihtiyati tedbir gibi nedenlerle karşılığı bulunan çeki ödemeyerek ödememe nedenini çek arkasına yazdıktan sonra hamile iade etmektedirler. Çalışmamızda sadece karşılıksız çek ve cezai yaptırımları üzerinde durulmuş ve diğer ödememe sebepleri inceleme dışında tutulmuştur.

Karşılıksız Çek Kavramı

Bankaların ödeme yükümlülüğünün bulunabilmesi için çekin kanunda öngörülen ibraz süresinde ibraz edilmesi ve çek hesabında çek karşılığının bulunması gerekmektedir (Kendigelen, 2021, s. 305). Çek Kanunu'nda (3. madde) yer alan düzenleme uyarınca, hesapta karşılığı mevcut olan çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmesi ile ödeme yapılmaktadır. Banka tarafından çek karşılığı tutarın ilgili çek hesabında bulunmasına rağmen ödemenin geciktirilmesi ve banka sorumluluk tutarı diye

tabir edilen yasal olarak ödemekle yükümlü olunan bedelin ödemesinin geciktirilmesi durumunda gecikme cezası ödenmektedir (*Çek Kanunu madde 3/7*). Ayrıca, tahsil için muhatap bankaya ibraz edilen çek karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, banka sorumluluk tutarı dahil ödemede bulunmayan banka görevlisi hamilin şikayeti üzerine hapis cezası ile cezalandırılmaktadır (*Çek Kanunu m. 7/5*).

Süresi içinde ibraz edilen ve zorunlu yasal unsurları taşıyan bir çekin ibrazında, çek üzerinde belirtilmiş olan hesapta çek tutarını karşılayabilecek paranın bulunmaması hâlinde çek karşılıksızdır. Hesap sahibinin muhatap bankanın çek hesabının bulunduğu şubede veya başka şubelerinde yeterli parasının bulunması çeki karşılıksız yazılmaktan kurtaramayacaktır (Ayli, 2019, s. 146; Bozer ve Göle, 2020, s. 436; Kendigelen ve Kırca, 2022, s. 329; Reisoğlu, 2011, s. 260; Ülgen ve diğerleri, 2021). Ancak, çek hesabında para bulunmaması hâlinde çek hesabı sahibinin diğer hesaplarından transfer yapmak suretiyle çek hesabını ödemeye müsait hâle getirme imkânı bulunmaktadır. Çeki ibraz eden hamilin, bankanın çekin karşılıksız olduğunu bildirmesi üzerine ibrazdan vazgeçmesi ve çeki geri alması da mümkündür (Reisoğlu, 2003, s. 259). Uygulamada, ibrazdan haberdar olan keşideci (düzenleyen) çekin karşılıksız yazılmasını önlemek amacıyla harekete geçerek çekin ödenmesini sağlayabilmektedir.

Çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi ve hesapta karşılığının bulunmaması hâlinde, “..... tarih ve saatteVKN/TCKN numaralı tarafından ibraz edilen işbu çek hesabında bakiye bulunmamakta olup banka sorumluluk tutarı dışındaTL’ lik kısmı karşılıksızdır.” şeklinde veya benzeri ifadelerle çek arkasına ‘karşılıksız beyanı’ yazılarak ibraz tarihi gün ve saat olarak belirtilmelidir. Çekin hesabın bulunduğu şubeye ibrazının yanı sıra aynı bankanın başka şubesine veya takas sistemi aracılığıyla başka banka şubesine ibrazında da aynı yükümlülük söz konusu olacaktır. Ayrıca, çekin karşılıksız olduğunun tespitinin TTK’ nın 808. maddesi kapsamında noter tarafından düzenlenecek ödememe protestosu ile de yapılması mümkündür (Bozer ve Göle, 2020, s. 448; Kendigelen ve Kırca, 2022, s. 329-330).

Çek Kanunu’ nun 3/4. maddesinde karşılıksızdır işleminin ne şekilde yapılacağı açıkça düzenlenmiştir¹. Çek arkasına yazılacak karşılıksız beyanında ibraz tarihi ve saati gösterilmediği takdirde, aksi ispat edilinceye kadar, bankanın beyanı geçerli sayılır (Reisoğlu, 2011, s. 261).

Çek Kanunu (3/2. maddesi) uyarınca karşılıksızdır işlemi, muhatap bankanın yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu tutar haricinde çek üzerinde yazılı tutarın karşılanamayan miktarıyla sınırlı olacak şekilde yapılmaktadır. Örneğin 31 Ocak 2023 tarihi itibarıyla yasal süresi içinde ibraz edilen ve karşılığı

¹; “Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır.” Çek Kanunu, madde 3/4.

bulunmayan her bir çek yaprağı için bankaların ödemekle yükümlü oldukları miktar 6.000 TL olduğu için çek bedeli 6.000 TL veya daha az ise karşılıksız çek söz konusu değildir.

Çekin karşılıksız çıkması hâlinde muhatap bankanın Kanun' da öngörülen sorumluluk tutarı dışında ödeme yapma yükümlülüğü bulunmamakla birlikte müşterisinin karşılıksız çek dolayısıyla yaptırma maruz kalmasını önlemek amacıyla veya hataen çek bedelinin ödenmesi söz konusu olabilmektedir (Ayli, 2019, s. 147). Karşılıksızlık dışında çekin ödenmesine engel bir durum yok ise ödeme hataen yapılmış olsa dahi hamilden ödenen tutarın iadesi istenemez (Ayli, 2019, s. 147; Reisoğlu, 2003, s. 288). Karşılıksız çeki ödeyen muhatap bankanın vekaletsiz iş görme, sebepsiz zenginleşme, havale hükümleri veya keşideciye kredi tahsis edilmiş ise kredi sözleşmesi hükümlerine göre keşideciye başvurması mümkündür (Reisoğlu, 2003, s. 290).

Hamilin talebi doğrultusunda karşılıksız işlemi yapılabilmesi için çekin arka yüzüne yazılan beyanın hamil tarafından banka görevlisi ile birlikte imzalanması gerekir; hamilin çek arkasını imzalamak istememesi durumunda karşılıksızdır işlemi yapılmaz (*Çek Kanunu m. 3/5*).

Muhatap banka tarafından ibraz edilen çek için ödeme yapılmayarak çekin karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması hâlinde çek aslı hamile iade edilir. Ödemekle yükümlü olunan yasal sorumluluk tutarı dahil kısmi ödeme yapılması hâlinde ise çek aslı alınarak hamile onaylı fotokopi verilir. Bankanın yasal sorumluluk tutarı dahil kısmi ödeme yapılması hâlinde çek hamiline vereceği çekin ön ve arka tarafının onaylı fotokopisi ile hamil tarafından müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurulabilir (*Çek Kanunu m. 3/6*). İcra mahkemesine yapılacak şikayette dilekçeye bu fotokopiyi eklenebilir ve onaylı çek fotokopisi icra daireleri ile mahkemelerde delil olarak kullanılabilir.

Çeki süresinde ibraz etmeyen ve/veya çeki ibraz etse dahi karşılıksızdır beyanını (*ödememe olgusunu*) usulünce tespit ettirmeyen hamil başvuru hakkını yitirir ve bu durumda düzenleyene sadece sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak başvurabilir (Ülgen ve diğerleri, 2021, s. 343).

Karşılıksız Çek Unsurları

Karşılıksızdır işlemi sonrasında hukukî ve cezai sonuçların doğabilmesi için öncelikle geçerli bir çekin bulunması, çekin meşru hamil tarafından süresi içinde ibraz edilmesi, çek hesabında karşılığın kısmen veya tamamen mevcut olmaması ve çek arkasına karşılıksızdır beyanının yazılması unsurlarının tamamının bir arada bulunması gerekmektedir (Büyüksişli, 2019, s. 6-53; Dursun, 2019, s. 43-48; Ercan, 2021, s. 30-81).

Geçerli Bir Çekin Bulunması

Bir çekin karşılıksız olduğunun kabul edilebilmesi için ilk önce senedin çek özelliğine sahip olması yani kanunda sayılan zorunlu unsurları içermesi ve senet üzerinde çek niteliğini ortadan kaldıracı olacak

kayıtların bulunmaması gerekmektedir (Büyüksişli, 2019, s. 6; Reisoğlu, 2003, s. 295). Aksi takdirde geçerli bir çekten ve karşılıksızdır işleminden bahsetmek mümkün değildir.

TTK'daki unsurların mevcut olması kaydıyla, düzenlenen çekin Çek Kanunu'nun 2/9. maddesinde yer verilen koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilememektedir. Belirtilen düzenleme kapsamında TTK 780. maddesinde sayılan unsurları taşımayan çek (TTK m. 781. / 2., 3. ve 4. fıkrasında düzenlenen durumlar istisna olmak üzere) geçersiz olacaktır.

TTK m. 780 uyarınca geçerli bir çekin varlığından söz edebilmek için çekin,

“a) Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,

b) Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi,

c) Ödeyecek kişinin, “muhatabın” ticaret unvanını,

d) Ödeme yerini,

e) Düzenlenme tarihini ve yerini,

f) Düzenleyenin imzasını,

g) Banka tarafından verilen seri numarasını,

h) Karekodu içermesi” gerekmektedir.

Sayılan zorunlu hususlara ek olarak çekin geçerli olabilmesi için çekin ödenmesinin şarta bağlanmış olması gibi çek üzerine yazılmasına izin verilmeyen unsurların da içermemesi gerekmektedir (Dursun, 2019, s. 43).

Çekin Meşru Hamil Tarafından Süresinde İbraz Edilmesi

TTK'nın 790. maddesi kapsamında ciro edilebilir bir çeki elinde bulunduran kişi, hak sahibi olduğunun müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan tespit edilmesi hâlinde, son ciro beyaz ciro olsa dahi, yetkili hamil sayılır. İbraz edilen çekin muhatap banka tarafından işleme alınabilmesi için meşru hamil tarafından süresi içinde ibraz edilmesi gerekmektedir.

Çekte ibraz süreleri TTK'nın 796. maddesinde düzenlenmiştir². İşbu düzenleme uyarınca düzenlendiği yerde ödenecek çek için on gün; düzenleme yeri dışında bir yerde ödenecek çek için bir ay, ödeme

² “Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa

yapılması gereken ülke dışında başka bir ülkede düzenlenen çek için düzenlenme ve ödeme yerleri aynı kıtada ise bir ay ve farklı kıtalarda ise üç aylık ibraz süreleri belirlenmiştir.

Muhatap banka, keşideci ödeme talimatı verse dahi (*çekten cayılmamışsa*), ibraz süresi sona erdikten sonra tahsil edilmek istenen çeki ödeyip ödememekte serbesttir (Reisoğlu, 2011, s. 267). Çekin ibraz edilmemesi ya da yasal süreler geçtikten sonra ibraz edilmesi hâlinde çek hesabında çek karşılığı mevcut olmasa dahi karşılıksız çek keşide etmekten kaynaklanan sorumluluk meydana gelmeyecektir (Dursun, 2019, s. 44-45).

Karşılığın Kısmen Bulunması veya Hiç Bulunmaması

Çek düzenlenebilmesi için, muhatap banka nezdinde çek hesabı sahibinin (düzenleyen) emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve çek hesabı sahibinin bu karşılık üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduğuna dair banka ile çek hesabı sahibi arasında çek anlaşması bulunması gerekmektedir (*TTK m. 783*). Düzenleyen tarafından düzenlenecek çeklerin karşılığı, çek anlaşması kapsamında muhatap bankada açılacak çek hesabında bulunmalıdır. Daha önce de açıkladığımız üzere, çek üzerinde belirtilmiş olan hesapta, çek tutarını karşılayacak tutar mevcut değilse çek karşılıksızdır. Hesap sahibinin muhatap bankanın başka şubelerinde ya da çek hesabının bulunduğu şubesinde yeterince parasının bulunması çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasını önleyemeyecektir.

Çekin ibrazı anında düzenleyenin çekle işleyen hesabında çek bedelini karşılayacak yeterli tutarın bulunmaması veya çek hesabının borçlu cari hesap olması hâlinde belirlenen kredi limitinin çek bedelini karşılamaması hâllerinde düzenlenerek ibraz edilen çek karşılıksız çek vasfında olacaktır (Büyüksişli, 2019, s. 46). Karşılıksız kalan çek bedelinin çok az bir tutar olması veya çek bedelinin tamamının karşılıksız olması arasında doğuracağı sonuçlar açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır (Dursun, 2019, s. 45).

Çekin karşılıksız olduğu sonucuna varabilmek için süresinde ibraz edilen çekin ibraz anında çek hesabında karşılığının bulunup bulunmadığının tespiti gerekmektedir. Çekin düzenlendiği tarihte veya ibrazı ile karşılıksız işlemi yapılması sonrasında hesapta bulunan tutarın karşılıksız işlemi ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Ancak düzenleyenin, muhatap bankaya hesaplar arası virman veya ödeme talimatı vererek çekin ödenmesini sağlaması mümkündür.

ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır.” TTK, Madde 796.

Karşılıksızdır İşlemi Yapılması

Karşılıksızdır işleminin ne şekilde yapılacağı Çek Kanunu'nda 3/4. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Karşılıksızdır işlemi hamil tarafından talep edilmesi sonrasında çek arkasına bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yasal sorumluluğu doğrultusunda ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin ad – soyad bilgileri yazılarak hamil ile birlikte banka görevlisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır.

Çek üzerinde yetkili hamil görünen kişi tüzel kişi ise çeki ibraz edenin tüzel kişi adına bedeli tahsil ettiği belirtilerek yetkili kişi ile birlikte banka görevlisi tarafından imzalanmak suretiyle karşılıksızdır işlemi yapılır. Banka görevlisi tarafından ödeme yapılan tutar düşüldükten sonra karşılığı bulunmayan miktarın açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, hamilin çek arkasını imzalamak istememesi hâlinde karşılıksızdır işlemi yapılmaz.

Yasal süresi içinde ibraz edilen ve çek hesabında karşılığı bulunmayan çekin arkasına hesapta karşılığının bulunmaması nedeniyle ödenemediğini belirten beyan yazılarak çek karşılıksız işlemine tâbi tutulacaktır. Çek Kanunu'nda karşılıksızdır işlemi yapılması hamilin talebine bağlı tutulmuştur. Hamil tarafından talepte bulunulmaması veya imzadan kaçınılması hâlinde karşılıksızdır işlemi yapılmayacaktır. Hamil tarafından karşılıksızdır işleminin yapılmamasını talep ederek ibrazdan vazgeçilmesi ve çekin geri alınması da mümkündür.

Bankaların Bildirim Yükümlülüğü

Banka çekin karşılığı olmadığı için ödeme yapılmadığını ve hesap sahibine ait gereken bilgileri Risk Merkezi³'ne bildirir⁴. Yapılan bildirim sonrasında çek bedelinin hamile haricen ödenmesi ya da hamile ödenmek üzere bankaya depo edilmesi de aynı şekilde banka tarafından Risk Merkezi'ne bildirilir.

Uygulamada, karşılıksızdır işlemi yapıldığına dair bildirim işlem yapıldığı gün operasyonel raporlamalar tamamlandıktan sonra ertesi gün Risk Merkezi'ne bildirilmiş olmaktadır. Muhatap bankaların yapacağı

³ “Türkiye Bankalar Birliği nezdinde, kredi kuruluşları ile Kurulca uygun görülecek finansal kuruluşların müşterilerinin risk bilgilerini toplamak ve söz konusu bilgileri bu kuruluşlar ile gerçek veya tüzel kişilerin kendileriyle ya da onay vermeleri koşuluyla gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri ile de paylaşılmasını sağlamak üzere Risk Merkezi kurulmuştur.

Kredi kuruluşları ile Kurulca uygun görülecek finansal kuruluşlar, Risk Merkezine üye olmak zorundadır. Üye kuruluşlar, Risk Merkezince istenilen, müşterileri ile ilgili her türlü bilgiyi vermekle yükümlüdür. Risk Merkezi, bu yükümlülüğe uymayanlara bilgi akışını durdurmaya yetkilidir.” Bankacılık Kanunu, Ek Madde 1.

⁴ Bankalar tarafından Risk Merkezi' ne bildirim yapılması gereken hususlar hakkında detaylı bilgi için bak. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Yönetmeliği.

bildirimlerde ilettikleri bilgilerin doğru ve eksiksiz olması konusunda titiz davranmaları gerekmektedir. Aksi hâlde, ticari itibarı sarsılan kişiler muhatap banka aleyhine maddi ve/veya manevi tazminat davaları açabileceklerdir (Bozer ve Göle, 2020, s. 451).

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASI İLE DOĞABİLECEK CEZAI SORUMLULUKLAR

Düzenlenen çekin muhatap bankaya ibrazında karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması hâlinde hem hukukî hem de cezai sorumluluk söz konusu olabilmektedir. TTK'da yer alan düzenlemeler kapsamında yasa koyucu tarafından hamile ve düzenleyen haricindeki diğer müracaat borçlularından sorumlu olanlara karşı çek bedelini talep hakkı tanınmıştır (Dursun, 2019, s. 49). Ayrıca, muhatap bankanın da karşılıksızdır işlemi kapsamında çekin karşılıksız kalması hâlinde her bir çek yaprağı için ödeme yapması gereken tutar gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Ancak, bahsetmiş olduğumuz hukukî sorumluluklar çalışmamız kapsamı dışında olduğu için ilgili hususlarla ilgili inceleme yapılmamıştır⁵. Çalışmamızın bu bölümünde karşılıksız çek düzenlemenin cezai sorumluluğu kapsamında çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu değerlendirilmiştir.

Çek ile İlgili Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu

Karşılıksız çek düzenleme eylemi 3167 sayılı Kanun öncesinde 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) madde 503 uyarınca gerekli şartların varlığı hâlinde dolandırıcılık suçu olarak kabul edilmekteydi (Bozer ve Göle, 2020, s. 460; Kendigelen ve Kırca, 2022, s. 338; Özkan ve Bayrak, 2020, s.23). Karşılıksız çek keşide etme olaylarının çoğalması ile birlikte dolandırıcılık suçuna uygulanan yaptırım yetersiz kaldığı için hem çek hamillerini korumak ve hem de çek güvenilirliğini sağlamak adına özel bir kanunla düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur (Dursun, 2019, s. 90). 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (mülga) ile karşılıksız çek düzenleme eylemi dolandırıcılık suçu kapsamından çıkartılarak özel düzenlemeye tâbi tutulmuş ve 5941 sayılı Çek Kanunu ile bugünkü hâlini almıştır (Özkan ve Bayrak, 2020, s. 23).

Çek Kanunu'nun 5/1. maddesinde çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu özel olarak düzenlenmiştir. Mezkur düzenleme uyarınca, düzenleme tarihine göre yasal süresi içinde ibraz edilen çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayet etmesi hâlinde her bir çek için ayrı ayrı olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunmaktadır.

⁵ Karşılıksız çek keşide etme durumunda hukukî sorumluluk hakkında detaylı bilgi için bak., Dursun, 2019, s. 49-87.

Mahkeme ayrıca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde ise yasaklılık hâlinin devamına hükmetmekte, yargılama sürecinde koruma tedbiri olarak da resen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilmektedir (Çek K. m. 5/1).

Suçun Unsurları

Çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun oluşabilmesi için yasal unsurları haiz geçerli bir çekin düzenleme tarihine göre yasal süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi ve karşılığının bulunmaması nedeniyle çek bedelinin ödenememesi gerekmektedir (Dursun, 2019, s. 99; Özkan ve Bayrak, 2020, s. 24; Kendigelen ve Kırca, 2022, s. 339-340).

a. Suçun Maddi Unsurları

Suçun oluşabilmesi için aşağıda detaylı olarak açıkladığımız geçerli bir çekin bulunması, çekin yasal süresi içinde ibraz edilmesi, çekin kısmen veya tamamen karşılıksız olması, karşılıksızdır işleminin yapılması şartlarının birlikte sağlanması gerekmektedir.

aa. Geçerli Bir Çekin Bulunması

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun oluşması için öncelikle TTK m. 780' de sayılan yasal unsurları haiz geçerli bir çekin varlığı esastır (Dursun, 2019, s.100; Ercan, 2021, s. 30; Özkan ve Bayrak, 2020, s. 24). Çekin zorunlu unsurlarından herhangi birinin eksik olması hâlinde geçerli bir çekin varlığından söz edilemeyecektir (Reisoğlu, 2011, s. 352). Seyahat çeki, posta çeki gibi hukuken çek niteliği taşımayan senetlerin karşılıksız çıkması hâlinde de karşılıksız çek düzenleme kapsamında suç oluşmayacaktır (Ercan, 2021, s. 30).

Çek düzenlendiği anda Kanun' da öngörülen yasal unsurları içermese dahi eksik unsurların daha sonra tamamlanarak bankaya ibraz edilmesi mümkündür (Dursun, 2019, s. 101). Çekin unsurlarında eksiklik olup olmadığının tespiti bankaya ibraz edildiği anda yapılmalıdır. Tamamen doldurulmadan açık çek olarak lehtara teslim edilen çekin ibraz anında tamamlanmış ve geçerli olması hâlinde çek karşılıksız işlemine tâbi tutularak suça konu edilebilecektir (Kendigelen, 2021, s. 148).

Karşılıksız yazılan bir çek ile ilgili olarak düzenleyen tarafından çek üzerinde yer alan imzanın kendisine ait olmadığı ileri sürülüyor ise, soruşturma ve kovuşturma kapsamında gerekli imza incelemesi yaptırılarak imzanın düzenleyene ait olduğunun tespiti sonrasında cezaya hükmedilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

bb. Çekin Süresi İçinde İbraz Edilmiş Olması

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme veya diğer bir ifadeyle karşılıksız çek çekme suçunun oluşabilmesi için yasal unsurları taşıyan geçerli bir çekin yasal süresi içinde muhatap

bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir (Reisoğlu, 2011, s. 353). TTK m. 798. uyarınca çekin muhatap banka şubesi yerine bir takas odasına ibrazı edilmesi de ödeme için ibraz olarak kabul edilmektedir (Taneri, 2019, s. 162).

İbraz süreleri TTK m. 796'da çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenleme yeri haricinde bir yerde ödenecekse bir ay; ödeme yapılması gereken ülke haricinde başka bir ülkede düzenlenen çek için ise düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve farklı kıtalarda ise üç ay olarak belirlenmiştir.

Yargıtay⁶ da çekin yasal süre geçtikten sonra ibraz edilmesi hâlinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun unsurlarının oluşmayacağını ifade etmektedir.

Çek Kanunu madde 3/8 uyarınca, düzenleme tarihinden önce ibraz edilen yani ileri tarihli çekin karşılığının kısmen ya da tamamen ödenmemiş olması durumunda, çekle ilgili olarak hukukî takip başlatılamaz. İleri tarihli düzenlenmiş çekle ilgili olarak icra takibi yapılabilmesi için çekin yasal süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilerek karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekmektedir. Anılan düzenleme kapsamında ileri tarihli çekin süresinden önce ibrazı hâlinde karşılıksızdır işlemi yapılamayacak ve suç oluşmadığı için ceza sorumluluğu doğmayacaktır. Düzenleyen, çek karşılığın ibraz için öngörülen yasal süre boyunca bankada bulundurmakla yükümlü olduğu için ibraz süresi öncesinde çek hesabında karşılığın bulunmaması suça konu edilemeyecektir.

cc. Çekin Kısmen veya Tamamen Karşılıksız Çıkması

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun oluşabilmesi için çekin bankaya ibraz edildiği anda çek hesabında çek karşılığının kısmen ya da tamamen olmaması sebebiyle çek bedelinin hamile ödenmemesi gerekmektedir (Dursun, 2019, s. 107). Çek hesabı sahibinin başka bankada ya da aynı bankanın değişik hesaplarında parasının bulunması suçun oluşmasına engel değildir (Özkan ve Bayrak, 2020, s. 46). Ancak, düzenleyenin muhatap bankaya vereceği ödeme veya virman talimatı ile çekin ödenmesi ile suçun oluşmasının önlenmesi mümkündür.

Suçun oluşabilmesi için çekin ibrazı anında karşılığının bulunmaması gerekmektedir. Hesapta çek karşılığı tutar bulunmamasına rağmen çek çekilmesi durumunda düzenlenen çek ibraz edilmediği sürece suç meydana gelmeyecektir (Reisoğlu, 2011, s. 353).

dd. Karşılıksızdır İşleminin Yapılmış Olması

Suçun oluşabilmesi için ibraz edilen çekle ilgili olarak Çek Kanunu (3/4. madde) kapsamında usulüne uygun şekilde karşılıksızdır işlemi yapılmış olması gerekmektedir (Taneri, 2019, s. 160). Bankaya ibraz edilen çekin karşılığının bulunmadığı bildirildiğinde hamil çekin karşılıksız yazılmasını istemeyerek çeki

⁶ YCGK, E. 2011/9, K. 2011/2, T. 25.01.2011, www.lexpera.com.tr

yazılmadan iade alırsa ibraz edilen çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu gerçekleşmeyecektir. (Dursun, 2019, s.112).

b. Suçun Manevi Unsuru

Suçun oluşabilmesi için karşılıksız çek düzenleme eyleminin mevcut olması yeterli olup ayrıca çek düzenleyenin kastı aranmamaktadır (Dursun, 2019, s. 114). Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun yaptırma bağlandığı Çek Kanunu'nun 5. maddesinin gerekçesinde, “Söz konusu suçun oluşabilmesi için, çekin karşılığının, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak, yani en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerekir. Anayasanın 38 inci maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında güvence altına aldığı kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç, objektif (kusursuz) sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu itibarla, kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hâli dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığım ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması hâlinde, ceza sorumluluğu olmayacaktır.” açıklamalarına yer verilerek suçun kusursuz sorumluluk kapsamında olmadığı; taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olduğu belirtilmiştir.

Gerekçede yer alan açıklamalar kapsamında kişinin kendi iradesi dışında ortaya çıkan sebeplerle örneğin doğal afet gibi bir zorunluluk hâli nedeniyle çek karşılığının çek hesabında bulundurulmamış olması hâlinde ceza sorumluluğunun olmayacağı ve taksir seviyesindeki kusurun failin cezalandırılabilmesi için yeterli olacağı kabul edilmektedir (Özkan ve Bayrak, 2020, s. 54). Doktrinde kişinin taksirli davranışından sorumlu olması için fiilin taksir seviyesinde kusurla gerçekleştirilmesinin bir ceza kuralı olarak açıkça suç olarak düzenlenmesi ve kişinin bu davranışı nedeniyle karşılaşacağı cezanın tereddütte yer vermeyecek şekilde belirtilmiş olması gerektiğinden bahisle suçun kast veya kast derecesinde kusur ile işlenebileceğini savunan görüşler de mevcuttur (Büyüksişli, 2019, s.127-130; Ercan, 2021, s. 81-82; Kendigelen ve Kırca, 2022, s. 340; Şahin, 2020, s.84). Kanaatimizce suçun oluşumu için kast derecesinde bir kusurun aranmasına gerek bulunmamaktadır. Çek hesabı sahibi kişinin ticari hayatın olağan akışı kapsamında hesapta karşılık bulunmaması durumunun sonuçlarını bildiğinin kabulü ile gerekçede sayılan zorunlu hâller istisna olmak üzere failin cezalandırılabilmesi için taksir düzeyindeki kusur yeterli olacaktır.

Suçun Faili

Çek Kanunu'nun 5. Maddesinin 1. fıkrasında karşılıksız çek ile ilgili olarak hamilin şikayeti üzerine “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında” adli para cezası uygulanacağı düzenlenmiştir. Böylece “fail” kavramı genişletilerek “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet

veren kişi”lerin cezalandırılması ifadesi ile hesap sahipleri gibi hesap sahibi olmayan keşidecilerin de karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olan kişiler olarak değerlendirilmesine imkân sağlanmıştır (Göle, 2019, s. 442). Ancak, kanun maddesinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişilerin kim ya da kimler olabileceği öngörülmediğinden bu hususta belirsizlik bulunmaktadır.

Kanun’ da (5/2. Madde) çek karşılığı tutarı ibraz anında ilgili hesapta bulundurma yükümlülüğünün çek hesabı sahibine ait olduğu belirtilmiştir. Madde devamında ise tüzel kişi çek hesabı sahibinin varsa mali işlerden sorumlu yönetim organının üyesinin, mali sorumlu belirlenmediyse yönetim organını oluşturan tüm üyelerin çek karşılığı tutarı ilgili hesapta bulundurma yükümlülüğü olduğu hususuna yer verilmiştir.

İlgili maddenin üçüncü fıkrası uyarınca gerçek kişi sahip olduğu çek hesabı kullanılarak kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başka kişiyi temsilci veya vekil olarak atayamaz. Kanun’ da belirtilen uygulamanın aksine gerçek kişi tarafından temsilci veya vekil atanması hâlinde bu kişilerce düzenlenecek çek sebebiyle hukukî ve cezai tüm sorumluluk yine hesap sahibine ait olacaktır. Kanun’ da hesap sahibi gerçek kişinin kendi adına hareket ederek çek düzenlemesi için bir başka kişiyi temsilci veya vekil olarak atayamayacağı düzenlenmekte ise de düzenlemeye aykırı olarak çek keşide edilmesi hâlinde uygulanacak bir yaptırım bulunmamaktadır. Dolayısıyla, uygulamada örneğin açık yetki içerir vekâletname kapsamında vekil tarafından keşide edilen çekler bankaya ibrazında işleme alınmaktadır.

Tüzel kişiler adına açılan hesap üzerinden karşılıksız düzenlenen çekler için adli para cezasının ödenmemesi hâlinde hapis cezası alacak yani ceza sorumluluğuna sahip olan kişiler mali sorumlu belirlendiyse yönetim organının görevli üyesi, belirleme yapılmadıysa yönetim organını oluşturan tüm gerçek kişilerdir (Dursun, 2019, s. 119).

Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Çekle ilgili karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu salt hareket suçu olması dolayısıyla teşebbüse elverişli bir suç değildir (Çelebi, 2010, s. 205-206; Dursun, 2019; s. 120).

5941 sayılı Kanun’ da suça iştiraka ilişkin özel bir düzenleme öngörülmemiştir. Karşılıksız çek düzenleme suçunun oluşabilmesi için iradi bir hareketin varlığı zorunlu olduğu için teorik olarak suça iştirak mümkündür (Çelebi, 2010, s. 206). TCK’nın 37. maddesinin birinci fıkrası kapsamında fiili gerçekleştirenlerden her biri fail olarak sorumlu kabul edileceğinden çek karşılığını banka hesabında hazır bulundurmakla yükümlü birden fazla kişinin varlığı hâlinde tüm yükümlüler suçun faili olacaktır (Dursun, 2019, s. 120; Özkan ve Bayrak, 2020, s. 94).

Karşılıksız yazılan her bir çek yaprağı için ayrı suç oluşacağı kabul edildiğinden birden fazla çekle ilgili karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun işlenmesi hâlinde “zincirleme suç” hükümleri

uygulanmayacaktır (Dursun, 2019, s. 122; Özkan ve Bayrak, 2020, s. 96). Çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme fiili aynı zamanda başka bir suça da vücut veriyorsa fikri içtima kuralı gereğince failin en ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılması gerekir (Özkan ve Bayrak, 2020, s. 97). Çekle ilgili karşılıksız yazılmasına sebebiyet verme suçu kapsamında fikri içtima teorik olarak mümkün ise de örneğin dolandırıcılık suçu kapsamında failin böyle bir kastının bulunduğunu ispat açısından uygulamasının mümkün olmayacağı kanaatindeyiz⁷.

Şikayet Hakkı

5941 sayılı Kanun’ unda karşılıksız çek suçu “hamilin şikayetine” bağlı bir suç olarak düzenlenmiştir. Karşılıksız çek suçu nedeniyle failin cezalandırılabilmesi için çeki elinde bulduran hamil tarafından şikayette bulunması gerekmektedir, mezkur suç Cumhuriyet Savcıları tarafından resen soruşturulacak suçlardan değildir (Şahin, 2020, s. 119; Taneri, 2019, s. 149).

Şikayet hakkı çeki elinde bulduran meşru hamil tarafından kullanılabilir. (Dursun, 2019, s. 125; Taneri, 2019, s. 149). Örneğin ciro ve teslim yoluyla devredilebilecek bir çekte ciro zinciri kopuk ise çeki elinde bulduran kişi meşru hamil olmayacağı için şikayet hakkı da bulunmayacaktır. Yargıtay⁸’a göre, karşılıksız çek düzenlenmesi hâlinde hamil ile karşılıksız işlemi yapılması sonrasında çeki elinde bulduran ve karşılıksız işlemi öncesi geçerli ve meşru ciranta olan kişinin de şikayet hakkı bulunmaktadır.

Çek Kanunu’nun 5. maddesi kapsamında karşılıksız çek düzenleme sebebiyle açılmış davalarda İcra ve İflas Kanunu’nun 347. maddesi uygulanmakta olduğundan karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra fiilin öğrenildiği tarih itibariyle üç ay ve her durumda fiilin işlendiği tarih itibariyle bir yıl içerisinde şikayetin yapılması gerekmektedir (Dursun, 2019, s. 127).

Yargılama Usulü ve Yetkili - Görevli Mahkeme

Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu dolayısıyla icra mahkemesinde dava açılmaktadır (Dursun, 2019, s. 133; Şahin, 2020, s. 125; Taneri, 2019, s. 154). Çek Kanunu 5/1. maddesi uyarınca, bu davaların çekin ibraz edildiği veya çek hesabı açılmış olan banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin ya da şikayetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülmesi gerekmektedir.

Çekin takas odasına ibraz edilmesi hâlinde ise çekin ibraz edildiği takas odasının bulunduğu yer mahkemesi yetkili mahkemedir (Dursun, 2019, s. 135).

⁷ Dolandırıcılık hükümlerinin uygulanacağı hâllere ilişkin olarak detaylı bilgi için bak., Reisoğlu, Çek Hukuku, 2011, s. 372-376.

⁸ [Y. 19. CD, E. 2018 / 3072, K. 2018 / 5874, T. 10. 5. 2018, www.lexpera.com.tr](https://www.lexpera.com.tr)

Bu suçtan dolayı açılacak davalarda İcra ve İflas Kanunu'nun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanmaktadır (*Çek Kanunu m. 5/1*).

Çek ile İlgili Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçunun Yapıtlımları

a. Adli Para Cezası

Çek Kanunu'nun 5/1. maddesi uyarınca yasal süresi içinde ibraz edilen çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebepiyet veren kişi hakkında her bir çekle ilgili olarak ayrı ayrı 1500 güne kadar adli para cezası uygulanmaktadır. Kanun' da çek bedeli dikkate alınmaksızın her bir çek yaprağı için ayrı ayrı 1500 güne kadar adli para cezası uygulanması öngörölmüştür. Ancak, düzenlemenin devamında belirtildiğı üzere çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olmamak üzere adli para cezasına hükmedilir.

Çek Kanunu'nda adli para cezası için günlük alt sınır belirtilmemiştir. Bu nedenle, TCK'nın 52. maddesinde öngöröldüğü üzere uygulanabilecek ceza alt sınırı en az beş gündür. Adli para cezası belirtilen sınırlar kapsamında hâkim tarafından genel hükümler çerçevesinde belirlenecektir (Dursun, 2019, s. 143; Özkan ve Bayrak, 2020, s. 132).

b. Adli Para Cezasını Hapis Cezasına Çevrilmesi

Çek Kanunu'nun 5/11. maddesinde, verilen adli para cezalarının ödenmemesi hâlinde, kamuya faydalı bir işte çalıştırma kararı verilmeden hapis cezasına çevrileceğı düzenlenmektedir⁹.

c. Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı – Çek Yapraklarının İadesi

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebepiyet verilmesi hâlinde mahkemece adli para cezasının yanı sıra çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağına; yasağın hâlihazırda mevcut olması durumunda ise yasaklılık hâlinin devamına karar verileceğı Çek Kanunu'nun 5. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir.

Çek Kanunu'nun 5. maddesinde yer alan düzenleme kapsamında, mahkeme tarafından yargılama devam ederken de koruma tedbiri olarak resen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilebilmesi mümkündür (Taneri, 2019, s. 158). Kanun'da bir sermaye şirketi veya tüzel kişi adına karşılıksız çek düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulanacağı belirtilmiştir.

⁹ "Birinci fıkra uyarınca verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir." Çek Kanunu, m. 5/11.

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişilerin, Kanun' un 5/6. maddesi uyarınca elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, bu kişi veya kişiler tarafından yeniden çek hesabı açılmayacaktır. Yasak kararı verilmiş olan kişi kararın tebliğinden itibaren on gün içinde, düzenlemiş olduğu ve henüz tahsil edilmemiş olan çekleri düzenleme tarihleri, miktarları ve varsa lehtarlar bilgilerini de içeren bir liste hazırlamak suretiyle bankaya bildirmekle yükümlüdür (*Çek Kanunu m. 5/7*).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Risk Merkezi' ne, Risk Merkezi tarafından da bankalara bildirilir (*Çek Kanunu m. 5/8*). Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığına ilişkin kararlar da kesinleştikten sonra aynı usulle MERSİS ile Risk Merkezine bildirilir ve ilan edilir (*Çek Kanunu m. 5/9*).

Cezayı Ortadan Kaldıran Hâller

Çek Kanunu'nun 6. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, mahkum olunan cezanın tamamen infaz edildikten sonra üç yıl ve her hâlükârda yasağın konulduğu tarih itibariyle on yıl geçtikten sonra, cezaya hükmeden mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması istenebilecektir. Dolayısıyla, Kanun'un geçici 4. maddesi uyarınca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına dair kayıtlar belirtilen üç yıl ve her hâlükârda on yıllık süre boyunca, silinmeyi sağlayan şartlar sağlanıncaya kadar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda tutulacaktır.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına olanak tanıyan hâller Kanun' un 6. maddesinde,

- Karşılıksız kalan çek bedelinin faizi ile birlikte tamamen ödenmesi,
- Şikayetten vazgeçilmesi,
- Yasada belirlenen sürenin geçmesi olarak sayılmıştır.

a. Etkin Pişmanlık (Ödeme Durumu)

Karşılıksız kalan çek bedelini, yasal ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte ödeyen kişi hakkında verilen ceza ortadan kalkacaktır (Şahin, 2020, s. 141).

Hamil tarafından karşılıksız çekin tahsil amacıyla icra takibine konu edilerek karşılıksız kalan çek bedeli ile faizinin düzenleyenden tahsil edilmesi durumunda da ödeme belgelerinin icra mahkemesine sunulması hâlinde etkin pişmanlık hükümleri uygulanacaktır (Büyükkışli, 2019, s. 152; Dursun, 2019, s. 152).

Yukarıda açıkladığımız üzere çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleşmesi üzerine MERSİS ile Risk Merkezine bildirilecektir.

b. Şikayetten Vazgeçme

İbraz edilen çek karşılığının ilgili hesapta bulunmaması durumunda uygulanacak yaptırımların kaldırılmasını sağlayan hâllerden bir diğeri de şikayetten vazgeçilmesidir. Şikayetten vazgeçilmesi hâlinde icra mahkemesi tarafından davanın düşmesine, karar kesinleşmiş ise hükmün bütün sonuçları ile ortadan kaldırılmasına karar verilmektedir (*Çek kanunu m. 6/2*).

Şikayet hakkını kullanarak ilgili icra mahkemesine başvuran yetkili hamildi şikayetten vazgeçecek olan kişidir. Birden fazla kişinin hamil olması hâlinde içlerinden birisinin şikayetten vazgeçmesi ile mahkemece söz konusu yaptırımların kaldırılmasına karar verilmelidir (Büyükoğlu, 2019, s. 152). Şikayetten vazgeçilmesi ile yasakların kaldırılmasına ilişkin karar kesinleşmesi sonrasında MERSİS aracılığıyla Risk Merkezine bildirilecektir.

c. Yasada Belirlenen Sürenin Geçmesi

Çekle ilgili olarak karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi tarafından mahkûm olunan cezanın tamamen infaz edildiği tarih itibarıyla üç yıl ve her hâlükârda yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması hükmü veren mahkemeden istenebilecektir (*Çek Kanunu m. 6/3*). Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı Kanun' da öngörülen sürelerin dolması ile kendiliğinden kalkmamakta; yasağın kalkabilmesi için icra mahkemesine başvuruda bulunularak mahkemenin bu konuda bir karar vermesi gerekmektedir (Dursun, 2019, s. 153). Karşılıksız yazılan her çek yaprağı için ayrı suç oluşması sebebiyle şikayetin veya şikayetten vazgeçmenin her bir çek için ayrı ayrı yapılması gerekmektedir (Çelebi, 2010, s. 239).

d. Sanığın Ölümü

Çek Kanunu'nda özel olarak belirtilmemekle birlikte, sanığın dava açıldıktan sonra vefat etmesi durumunda TCK'nın 64. maddesi uyarınca kamu davasının düşürülmesine karar verilmektedir (Şahin, 2020, s.141).

TALEBE RAĞMEN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMAMASI VE BANKALARIN ÇEK İBRAZINDA İMZA İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Talebe Rağmen Banka Görevlisi Tarafından Karşılıksızdır İşlemi Yapılmaması

Çek Kanunu'nun 7/4. maddesi kapsamında ibraz anında ilgili hesapta karşılığı mevcut olmayan çekle ilgili olarak, yetkili hamil tarafından talepte bulunulmasına rağmen, karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, hamilin şikayeti hâlinde bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Karşılıksızdır işlemine

konu olan çekle ilgili olarak banka sorumluluk tutarını hamile ödemeyen banka görevlisi hakkında da aynı şekilde hamilin şikayeti ile bir yıla kadar hapis cezasına hükmedilir (*Çek Kanunu m. 7/5*).

Burada tartışılması gereken husus hangi hâllerde karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisinin ceza sorumluluğunun doğacağıdır. Önceki bölümlerde detaylı olarak incelediğimiz üzere banka görevlisinin karşılıksız işlemi yapmamasının ceza sorumluluğuna konu edilebilmesi için öncelikle çek vasfını haiz geçerli bir senedin bulunması gerekmektedir. Geçerli bir çekin varlığının yanı sıra çek üzerindeki keşideci imzasının çek hesabı sahibine ait olduğu bankaya ibraz edilmiş imza sirküleri ve ilgili kayıtlardan tespit ve teyit edilmelidir. Özet olarak açıklayacak olursak herhangi bir haklı sebep bulunmamasına rağmen karşılıksızdır işlemi yapılmaması hâlinde banka görevlisi hakkında cezaya hükmedilebileceği kanaatindeyiz.

Ancak, son dönemde Yargıtay¹⁰ tarafından bankanın (*banka görevlisinin*) imza incelemesi yapamayacağı, imza incelemesinin bilirkişi tarafından yapılabileceği, çek üzerindeki imza ile çek hesabı imzasının uyuşmaması hâlinde dahi karşılıksızdır işlemi yapılması yönünde hukukî olarak kabul edemeyeceğimiz bir görüş benimsenmiştir. Yargıtay'ın bu tutumu uygulamada çek hamilleri ile bankaları karşı karşıya getirmekte ve gözle görülebilecek imza uyuşmazlıklarında dahi bankaların karşılıksız işlemi yapması gerektiği yönünde şikayetlere sebebiyet vermektedir. Çek ibrazında bankaların imza incelemesi yükümlülüğüne dair açıklamalarımız ile Yargıtay'ın konuya ilişkin görüşlerine ilişkin eleştirilerimize bir sonraki başlık altında detaylı olarak yer verilmiştir.

Bankaların Çek İbrazında İmza İnceleme Yükümlülüğü

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun "*Tanımlar ve Kısaltmalar*" başlıklı 3. maddesinde kredi kuruluşu kavramının "*Kredi kuruluşu: Mevduat bankalarını ve katılım bankalarını*", banka kavramının ise "*Mevduat ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını*" ifade ettiği düzenlenmiştir. Belirtilen ifadeler dışında ne TTK'da ne de Bankacılık Kanunu'nun bankanın tanımına yer verilmediğinden pozitif hukukumuzda "*Banka*" tanımının bulunmadığı söylenebilecektir (Gürses, 2018, s. 2; Belen, 2007, s. 4).

Bir tanıma (Gürses, 2018, s. 4) göre banka, "*Ekonomik piyasalardan çeşitli yasal yollarla para toplayıp sermaye birikimine yardımcı olan ve aynı zamanda bu parayı farklı finansal yollarla ekonomik hayata dâhil eden, böylece sermaye hareketliliğine aracılık ederek atıl kalma riski bulunan sermayenin ülke ekonomisinde yer almasını sağlayan, temel olarak bu para hareketlerinden-toplanması ve dağıtımı arasında oluşan farktan- kar elde etme amacı güden, kuruluş ve faaliyetleri devletçe belirli şartlara ve sıkı mali denetime tabi kılınmış ve ülkemizde sadece anonim şirket statüsünde kurulabilen, tüzel kişiliği haiz ticari kuruluştur.*"

¹⁰ Y. 19. CD, E. 2019/35817, K. 2020/415, T. 27.1.2020, www.lexpera.com.tr

Güven ilkesinin bankacılık hukukundaki yansıması olarak doktrinde ve yargı kararlarında bankaların güven kurumu olduğu kabul edilmektedir (Gürses, 2016, s. 223-224). Güven ilkesi banka sözleşmelerinin temelini oluşturmanın yanında bankalara özünde güvenilir kurum olma anlamına gelen güven kurumu vasfını da kazandırmaktadır (Gürses, 2016, s. 223). Hem güven ilkesi hem de TTK kapsamında basiretli tacir olmanın bir sonucu olarak bankaların yaptığı işlemler kapsamında kurduğu ilişkilerde düzenli olarak sözüne sadık kalması ve basiretli hareket etmesi gerekmektedir. Görüldüğü üzere, güven kurumu olarak anılmanın verdiği prestijin karşılığında bankanın hukuki sorumlulukları da büyük ölçüde artmaktadır.

Hem güven kurumu olmanın gereği hem de basiretli tacir olma yükümlülüğü kapsamında bankanın yapılan işlemlerde daha fazla özenle hareket etmesi gerekmektedir. Bankacılık faaliyeti kapsamında işlem talebinde bulunan kişinin gerekli yetkiye sahip olup olmadığı yetki belgesi ve imza sirküleri başta olmak üzere ispata elverişli belgeler üzerinden tespit ve teyit edilmelidir. Örneğin kurum adına imza atılırken basiretli tacir niteliğinde olan bankanın imza sirküsüne ve yetki belgesine dikkat etmesi gerektiği Yargıtay kararında¹¹ açıkça ifade edilmiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin yerleşmiş içtihatlarına¹² göre, özellikle çek işlemlerinde bankanın çekteki imzanın keşideciye ait olup olmadığını incelemesi gerekmektedir. Örneğin Yargıtay¹³ karşılıksız işlemi yapılan çek üzerindeki imzanın keşideciye ait olmadığını tespit edildiği bir olayda bankanın kendisine tahsil cirosu için verilen çekteki imzanın keşideci davacıya ait olup olmadığını araştırmadan karşılıksızdır kaydı yapması oluşan zarardan sorumlu olduğu yönünde karar vermiştir.

Bir başka kararında¹⁴ Yargıtay, Bankacılık Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümlerine göre bankanın niteliklerinin tespit edilmesi gerektiğinden bahisle bankanın imzanın doğruluğu konusunda araştırma yetki ve görevinin bulunduğu açıkça ifade edilmiştir.

TTK'nın 812. maddesi uyarınca, tahrif edilmiş veya sahte bir çekin ödenmesinden doğan zarar muhatap bankaya aittir (Oğuz, 2022, s. 384). Sahtecilikten anlaşılması gereken keşidecinin imzasındaki sahteliktir (Ayli, 2019, s. 99; Reisoğlu, 2011, s. 310; Türcan, 2018, s. 123; Ülgen ve diğerleri, 2021, s. 347). Kanun maddesinde düzenlenen sorumluluk kusura dayanmayan sorumluluk türüdür ve sahtekarlık ne kadar

¹¹ Y. 19. HD, E. 2014/9000, K. 2014/11614, T. 23.6.2014, www.lexpera.com.tr

¹² Örnek olarak bak., Y. 11. HD, E. 2014/17829, K. 2015/4909, T. 8.4.2015; Y. 11. HD, E. 2015/11429, K. 2016/5261, T. 10.5.2016, www.lexpera.com.tr

¹³ Y. 11. HD, E. 2014/5267, K. 2014/11984, T. 24.6.2014, www.lexpera.com.tr

¹⁴ Y. 11. HD, E. 2014/8103, K. 2014/15018, T. 1.10.2014, www.lexpera.com.tr

dikkat edilirse edilsin anlaşılacak şekilde olsa dahi kural olarak banka zarardan sorumlu tutulacaktır (Reisoğlu, 2011, s. 311; Ülgen ve diğerleri, 2021, s. 347).

Muhatap bankanın ibraz edilen çek üzerindeki imzanın düzenleyene ait olup olmadığını inceleyerek imzanın düzenleyene ait olmadığını tespit edilmesi hâlinde ödeme yapmaması gerekmektedir (Aydın, 2021, s. 70; Kendigelen, 2021, s. 319-320; Oğuz, 2022, s.384). Çekteki imzanın sahte olması hâlinde, görünüşte geçerli bir çek bulursa dahi hesap sahibinin çekle işleyen hesabından ödeme yapılması yönünde muhatap bankaya yönelik ödeme emrinden bahsedilemeyeceği için çekin ödenmemesi gerekmektedir (Ayli, 2019, s. 100; Aydın, 2021, s. 70; Türcan, 2018, s. 124). Muhatap banka çekin sahte olduğunu tespit edemeyip ödeme yaparsa düzenleyene rücu edemeyecek; haksız fiil ve/veya sebepsiz zenginleşmeye dayanarak yaptığı ödemeyi geri almaya çalışacaktır (Reisoğlu, 2011, s. 310; Belen, 2007, s.157).

Kanun düzenlemesi ve yukarıda yer verdiğimiz yargı kararlarından da bankaların çekteki imzanın düzenleyene ait olup olmadığını inceleme görev ve yükümlülüğü bulunduğu tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir. Fakat, Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin son dönemde karşılıksız çek işlemlerinde tartışmaya yol açan bir kararında¹⁵ bankaların imza inceleme yükümlülüğüne ilişkin aksi yönde açıklamalar yer almaktadır.

Yargıtay 19. CD mezkur kararında çekin yasal süresi içinde bankaya ibrazında banka tarafından yapılan incelemenin sınırı, ibraz anında hesapta karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak banka görevlisi tarafından farklı sebeplerle “karşılıksızdır” işlemi yapılmamışsa çek karşılığını hesapta bulundurmakla yükümlü olmayan kişinin cezalandırılmasının mümkün olup olmadığı hususları incelenmiştir. Kararda karşılıksızdır işlemi ve bankanın inceleme yükümlülüğüne ilişkin yapılan hukuki açıklamaların bankacılık mevzuatı ve uygulama dikkate alındığında doğru tespitler içermediğini düşünüyoruz (Yıldız, 2022, s. 663).

Kararda, “çek defterinin veya keşide edilmiş bir çekin keşideci elinden iradesi dışında çıkması durumunda ise, TTK hükümleri çerçevesinde çekin iptali veya çekten cayma gibi yollara başvurulabileceği de TTK’da düzenlenmektedir.” denilmektedir. Ancak, çek iptal davasının çekin yasal hamili tarafından açılması gerekmekte olup boş çek yapraklarını kaybeden düzenleyen tarafından iptal davası açılması mümkün değildir (Reisoğlu, 2011, s. 319-321; Önder, 2019, s. 25-26). Uygulamada boş çek yapraklarının kaybedilmesi üzerine düzenleyen tarafından açılan iptal davaları mahkemece reddedilmektedir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin yerleşmiş içtihatları da boş çek yaprakları için iptal davası açılmayacağı yönündedir¹⁶ (Yıldız, 2022, s. 681). TTK’da da boş çek yapraklarının iptaline dair

¹⁵ Y. 19. CD, E. 2019/35817, K. 2020/415, T. 27.1.2020, www.lexpera.com.tr

¹⁶ Örnek olarak bkz., Y. 11. HD, E. 2010/5190, K. 2011/15668, T. 22.11.2011, www.lexpera.com.tr

özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Yargıtay 19. CD'nin kararında belirttiği üzere düzenleyen tarafından kaybedilen boş çek yaprakları için iptal davası açılması ve böylece sahte çek düzenlenmesi riskini önlemesi mümkün değildir (Yıldız, 2022, s. 681).

Anılan kararda belirtilen bir diğer husus, keşidecinin çekten cayma suretiyle sahte çek ibrazının önüne geçilmesi de kanaatimizce keşideciyi korumaya yeterli bir seçenek değildir. TTK'nın 799. maddesinde açıkça düzenlendiği üzere çekten cayma talebi ancak yasal ibraz süresi sona erdikten sonra hukuken geçerli kabul edilerek işleme alınabilmektedir. Yani, süresi içinde ibraz edilen ve ibraz süresi henüz geçmemiş bir çekin işleme alınması keşideci tarafından çekten cayma beyanının iletilmesi suretiyle engellenemeyecektir. Görüldüğü üzere Yargıtay kararında keşidecinin sahip olduğu belirtilen imkanlar aslında boş çek yapraklarını kaybeden veya başka şekilde aleyhine sahte çek düzenlenen keşideciyi korumamaktadır. Sonuç olarak, 19. Ceza Dairesi'nin çek iptali ve çekten caymaya ilişkin yapmış olduğu hukuki tespitlerin kanuni bir dayanağı bulunmamaktadır.

Yargıtay'ın mezkur kararında yer verilen, *“Muhatap bankanın, kendisine ibraz edilen çeki düzenleyenin imzası üzerinde sadece ıslak bir imza olup olmadığına dair bir inceleme yapabileceği, bunun dışında “çek üzerindeki imzanın keşideciye ait olmadığı”, “çek üzerindeki imzanın belirsiz olduğu” vb. gerekçelerle, karşılığı olan bir çeki ödemekten veya karşılığı olmayan çek hakkında “karşılıksızdır” işlemi yapma zorunluluğundan imtina edemeyeceği”* yönündeki değerlendirmeye de katılmamız mümkün değildir. Yukarıda detaylı olarak açıkladığımız üzere, bir güven kurumu olan bankaların kendisine ibraz edilen çeki işleme almadan önce basiretli tacir olarak hareket etmeli ve çekteki imzanın keşideci davacıya ait olup olmadığını araştırması gerekmektedir. Muhatap bankanın çek üzerindeki imzanın sadece ıslak bir imza olup olmadığı ile sınırlı olarak inceleme yapılabileceği görüşünün kanuni bir dayanağı da bulunmamaktadır.

Yargıtay'ın anılan kararı uygulamada çek hamilleri ile banka görevlilerini karşı karşıya getirmektedir. Sahte çeki ödemesi hâlinde oluşan zararı ödemek zorunda kalacak banka gerekli dikkat ve özeni göstererek çekteki imzanın keşideciye ait olmadığını tespiti hâlinde bu sebeple çeki işleme almamaktadır. Ancak, çek hamilleri tarafından çekin işleme alınmaması üzerine Yargıtay 19. CD'nin mezkur kararına atıf yaparak işleme itiraz edilmekte ve karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi hakkında suç duyurusunda bulunulmaktadır. Çek Kanunu'nun 7/4. maddesi doğrultusunda karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlileri hapis cezası tehdidi ile karşılaşmaktadır.

Sonuç olarak Yargıtay 11. HD ve Yargıtay 19. CD içtihatları arasında farklılık bulunmaktadır. Yargıtay 11. HD görüşünün benimsenmesi hâlinde, Bankacılık Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümlerine göre bankanın imzanın doğruluğu konusunda araştırma yetki ve görevi bulunduğu kabul edilerek boş olarak kaybedildikten sonra doldurularak bankaya ibraz edilen sahte çekin işleme alınmaması gerekmektedir.

Ancak, Yargıtay 19. CD görüşünün benimsenmesi durumunda ise, bankanın sadece çek üzerindeki imzanın ıslak imza olup olmadığı ile sınırlı olarak inceleme yapılabileceği; çekte mevcut imzanın düzenleyene ait olmadığına banka görevlisi tarafından tespiti hâlinde dahi çekin karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması gerektiği yönünde değerlendirme yapılabilecektir. Bu hâlde, ibraz edilen sahte çek üzerindeki imzanın keşideci imzası ile uyuşmadığı gerekçesiyle çeki işleme almayan banka görevlisi cezalandırılacaktır.

İki Yargıtay Dairesi arasındaki görüş farklılığına ilişkin olarak gerek bir güven kurumu olan bankaların basiretli tacir olarak dikkat ve özenli hareket etmesi gerekliliği gerekse de TTK m. 812 uyarınca sahte çeki ödeyen bankanın sorumluluğu dikkate alındığında Yargıtay 11. HD'nin konuya ilişkin değerlendirmelerinin daha isabetli olduğu görüşündeyiz. 19. Ceza Dairesi görüşünün benimsenmesi hâlinde bankaların gözle görülür açıklıktaki imza sahteliklerini dahi inceleyemeyeceği ve imzası sahte olan çeklerin ödenmesi veya karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması gerektiği sonucuna ulaşılabilecektir. Bu durumun uygulamada çek hesabı sahiplerinin çek kullanımına olan talebinin ve bankaların inceleme yükümlülüğü kapsamında çek hesabı ödemelerine duyulan güvenin azalması sonucunu doğuracağı kanaatindeyiz.

Anılan karar sonrasında karşılıksızdır işlemine tâbi tutulmayan çekler için hamiller tarafından bankalara yapılan itirazlarda büyük ölçüde artış yaşanmaktadır. Ayrıca, talebe rağmen karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi aleyhine suç duyurusunda bulunulmakta ve açılan davalar sonucunda cezaya hükmedilmektedir. Yargıtay 11. HD ile 19. CD arasında aynı konuda farklı kararlar verildiği açıkça ortadadır. Dolayısıyla, imza uyuşmaması nedeniyle banka görevlisi aleyhine cezaya hükmedilebilmesi için öncelikle içtihatların birleştirilmesi ve bankaların imza inceleme yükümlülüğü sınırlarının net şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Doktrinde Yargıtay 19. CD'nin mezkur kararına ilişkin hukuk ve ceza dairelerinin aynı konudaki farklı içtihatlarının Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Kurulu tarafından ele alınıp birleştirilmesinin zorunlu olduğuna ilişkin görüşler de mevcut (Yıldız, 2022, s. 663-681).

SONUÇ

Bankalar, yasal süresi içinde ibraz edilen ve çek hesabında karşılığı bulunan çekleri ödemekle yükümlüdürler. Çek Kanunu'nda, banka tarafından çek karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen hamile yapılacak ödemenin (*banka sorumluluk tutarı dahil*) geciktirilmesi durumunda gecikme cezası ödenmesi öngörülmektedir. Ayrıca, bankaya ibraz edilerek karşılığı tahsil edilmek istenen çek karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da banka sorumluluk tutarını hamile ödemeyen banka görevlisi, şikayet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Bankaların ödeme yükümlülüğünün istisnası olarak muhatap bankaya veya takas odasına yasal süresinde ibraz edilen çekin hesapta karşılığının mevcut olmaması veya yasal unsurlarında eksiklik bulunması gibi nedenlerle ödenmemesi mümkündür. Süresi içinde ibraz edilen ve zorunlu yasal unsurları taşıyan bir çekin ibrazında, çek üzerinde belirtilmiş olan hesapta çek bedelini karşılayacak miktarda para bulunmaması hâlinde çek karşılıksızdır.

Hamilin talebi doğrultusunda karşılıksız işlemi yapılabilmesi için karşılıksız beyanının hamil tarafından banka görevlisi ile birlikte imzalanması gerekir; hamilin çek arkasını banka görevlisi ile birlikte imzalamak istememesi durumunda karşılıksızdır işlemi yapılmaz. Çeki süresinde ibraz etmeyen ve usulüne uygun olarak karşılıksızdır işlemi yaptırmayan hamil başvuru hakkını yitirir ve bu durumda düzenleyene sadece sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak başvurabilir.

Çekin karşılıksız yazılması sonrasında hukukî ve cezai sonuçların doğabilmesi için geçerli bir çekin bulunması, çekin meşru hamil tarafından yasal süre içinde ibraz edilmesi, çek hesabında ibraz edilen çek karşılığının bulunmaması ve karşılıksız işlemi yapılması unsurlarının tamamının mevcut olması gerekmektedir.

Çekin ibrazında karşılıksızdır işlemine tâbi tutulması ile, hamilin düzenleyen dışında kendisine karşı sorumlu olan diğer müracaat borçlularından karşı çek bedelinin ödenmesini talep hakkı, bankanın her çek yaprağı için ödemekle sorumlu olduğu tutar gibi hukukî sorumlulukların yanı sıra cezai sorumluluk olarak da çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu gündeme gelmektedir.

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu Çek Kanunu'nun 5/1. maddesinde düzenlenmiştir. Mezkur düzenleme uyarınca, yasal süresi içinde ibraz edilen çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayeti hâlinde, her çekle ilgili olarak ayrı ayrı bin beş yüz güne kadar adli para cezasına karar verilmektedir.

Mahkeme mezkur cezalar haricinde çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağına; ilgili yasak hâlihazırda mevcut ise çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağının devamına hükmetmekte, yargılama devam

ederken de mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağına resen karar verilmektedir.

İbraz anında ilgili hesapta karşılığı mevcut olmayan çekle ilgili olarak Çek Kanunu'nda öngörülen bir diğer cezai sorumluluk ise 7/4. maddede düzenlenen talebe rağmen karşılıksızdır işlemi yapılmaması suçudur. Karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak, hamilin talebine rağmen karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi şikayet üzerine hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Daha önce de açıkladığımız üzere, herhangi bir haklı sebep bulunmamasına rağmen karşılıksızdır işlemi yapılmaması hâlinde banka görevlisi hakkında cezaya hükmedilebileceğini düşüncesindeyiz.

Ancak, son dönemde Yargıtay 19. CD tarafından bankanın (*banka görevlisinin*) imza incelemesi yapamayacağı, imza incelemesinin bilirkişi tarafından yapılabileceği, çek üzerindeki imza ile çek hesabı imzasının uyuşmaması hâlinde dahi karşılıksızdır işlemi yapılması yönünde hukukî olarak kabul edemeyeceğimiz bir görüş benimsenmiştir. Yargıtay'ın bu tutumu uygulamada çek hamilleri ile bankaları karşı karşıya getirmekte ve gözle görülebilecek imza uyuşmazlıklarında dahi bankaların karşılıksız işlemi yapması gerektiği yönünde şikayetlere sebebiyet vermektedir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin yerleşmiş içtihatlarına göre ise, özellikle çek işlemlerinde bankanın çekteki imzanın keşideciye ait olup olmadığını incelemesi gerekmektedir. Çalışmamızın önceki bölümünde detaylı olarak incelediğimiz üzere, Yargıtay 11. HD ve Yargıtay 19. CD içtihatları arasında farklılık bulunmaktadır. Yargıtay 11. HD görüşünün benimsenmesi hâlinde, Bankacılık Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümlerine göre bankanın imzanın doğruluğu konusunda araştırma yetki ve görevi bulunduğu kabul edilerek boş olarak kaybedildikten sonra doldurularak bankaya ibraz edilen sahte çekin işleme alınmaması gerekmekte iken Yargıtay 19. CD görüşünün benimsenmesi durumunda ise, bankanın çek üzerindeki imzanın sadece ıslak bir imza olup olmadığı ile sınırlı olarak inceleme yapılabileceğinden bahisle ibraz edilen sahte çek üzerindeki imzanın keşideci imzası ile uyuşmadığı gerekçesiyle çeki işleme almayan banka görevlisi cezalandırılacaktır.

Muhatap bankanın çek üzerindeki imzanın sadece ıslak bir imza olup olmadığı ile sınırlı olarak inceleme yapılabileceği görüşünün kanuni bir dayanağı da bulunmamaktadır. Ayrıca, bir güven kurumu olan bankaların basiretli tacir olarak dikkat ve özenli hareket etmesi gerekliliği ve TTK m. 812 uyarınca sahte çeki ödeyen bankanın sorumluluğu dikkate alındığında Yargıtay 11. HD'nin konuya ilişkin değerlendirmelerinin daha isabetli olduğu görüşündeyiz. Yargıtay 11. HD ile 19. CD arasında aynı konuda farklı kararlar verildiği dikkate alındığında, imza uyuşmaması nedeniyle banka görevlisi aleyhine cezaya hükmedilebilmesi için öncelikle içtihatların birleştirilmesi ve bankaların imza inceleme yükümlülüğü sınırlarının net şekilde belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aydın, H. (2021). Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu. *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Ayli, A. (2019). *Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri*. Ankara.
- Belen, M. B. (2007). Bankaların Çeklerle İlgili Yükümlülükleri. *T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Bozer, A., & Göle, C. (2020). *Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş Dokuzuncu Bası*. Ankara.
- Büyükkışli, A. (2019). Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Çelebi, B. (2010). Karşılıksız Çek Suçu . *T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Ticaret Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. Konya.
- Dursun, A. D. (2019). *Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu*. Ankara.
- Ercan, İ. (2021). *Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları*. Ankara.
- Göle, C. (2019). Karşılıksız Çek Nedeniyle Ceza Yaptırımlarının Uygulanabileceği Kişiler . *Prof. Dr. Sabih Arkan' a Armağan*. içinde İstanbul.
- Gürses, D. (2016). *Banka Genel Kredi Sözleşmesi*. İstanbul.
- Gürses, D. (2018). *Bankacılık Kanunu' na Göre Zimmet Suçu, 2. Baskı*. İstanbul.
- Kendigelen, A. (2021). *Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6. Bası*. İstanbul.
- Kendigelen, A., & Kırca, İ. (2022). *Kıymetli Evrak Hukuku, Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, Güncellenmiş 6. Bası*. İstanbul.
- Oğuz, S. (2022). Muhatap Bankanın Çekten Doğan Hukuki Sorumlulukları. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 371-393.
- Önder, M. Ö. (2019). *Çekin İptali*. İstanbul.
- Özkan, S., & Bayrak, Z. (2020). *5941 Sayılı Yasada Düzenlenen Çekin Karşılıksız Kalmasına Sebebiyet Verme Suçu*. İstanbul.
- Reisoğlu, S. (2003). *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*. Ankara.
- Reisoğlu, S. (2011). *Çek Hukuku*. Ankara.
- Şahin, Ş. (2020). *Teori ve Uygulamada Karşılıksız Çek Suçu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Taneri, G. (2019). *İcra-İflas ve Karşılıksız Çek Suçları*. İstanbul: Aristo Yayınevi.

Türcan, M. (2018). Yargıtay Kararları Işığında Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu. *T.C. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep.

Ülgen, Helvacı, Kaya, Ertan, & Nomer. (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku, 14. Tıpkı Bası*. İstanbul.

Yıldız, Ş. (2022). Yargıtay 19. Ceza Dairesi' nin 27.01.2020 Tarih ve E. 2019/35817, K. 2020/415 Sayılı Sahte Çekle İlgili Kararı Üzerine Bir İnceleme. *Prof. Dr. Rıza Ayhan' a Armağan, cilt I* (s. 663-681). içinde İstanbul.